

Flyvebladet

MEDLEMSBULLETIN FOR NORSK FLYMEDISINSK FORENING

TEMA: FORTSETTER DIALOGEN OM HVA SOM SKJER NÅR PILOTEN BLIR SYK, HVEM HAR ANSVAR, HVILKE REGLER SOM GJELDER, OSV.

INNHALDET I DETTE NUMMER BLIR DERFOR FØLGENDE INNLEGG:

HVEM HAR ANSVAR NÅR FLYGEREN IKKE ER FRISK LENGRE?
Sjefslege Per Årva, Luftfartstilsynet.

HVILKE DILEMMAER OPPSTÅR NÅR FLYLEGE OGSÅ ER PILOTENS BEHANDLENDE LEGE. KAN ROLLEN KOMBINERES OG I TILFELLE HVORDAN? Einar Meling, juridisk rådgiver, Luftfartstilsynet.

Referat fra generalforsamling og nytt fra styret følger i neste nummer. Søknaden til Legeforeningen om godkjenning som spesialforening er fortsatt under arbeid. Problemet er manglende informasjon om medlemmene. Skjema for medlemsregistrering vil bli sendt ut i januar, sammen med krav om kontingent.

**NYTT NUMMER AV FLYGEBLADET KOMMER 15. JANUAR 2002
Innspill sendes så snart som mulig til redaktøren!**

HVEM HAR ANSVAR NÅR FLYGEREN IKKE ER FRISK LENGRE?

Flygeren? Flylegen? Flymedisinsk seksjon? Rikstrygdeverket (folketrygden)? Statens helsetilsyn? Arbeidstilsynet?

Av sjeflege Per Årva, Flymedisinsk seksjon.

Det er bra at kollegene engasjerer seg i spørsmål som gjelder flygernes helse og hvem som har ansvar for tiltak og eventuell melding. Kollega Per Johan Cappelen har i Flyvebladet nr 1/2001 kommet med flere synspunkter og redaktør Lars Tjensvoll oppfordrer til flere innspill i Flyvebladet nr 2/2001. Jeg er kanskje også meningsberettiget og vil ut fra mitt ståsted forsøke å gi en samlet oversikt over hvilke regler berører flylegers virksomhet samt forsøke å plassere ansvaret.

Flygerens eget ansvar.

Det er ingen tvil om at flygeren selv har det primære ansvaret for å melde fra om sykdom eller annen helsesvikt som setter flysikkerheten i fare. Det er grunn til å fremheve følgende tekst fra forskriften om flygernes meldeplikt:

JAR–FCL 3.040 Nedsatt helsemessig skikkethet

For fullstendig forskriftstekst se: www.lovddata.no/for/sf/sd/sd-20000123-0105.html

(c) Innehavere av legeattester skal uten videre opphold søke råd hos luftfartsmyndigheten eller flylege når de blir klar over:

- (1) sykehus- eller klinikkopphold på mer enn 12 timer; eller
- (2) kirurgiske inngrep eller prosedyrer; eller
- (3) regelmessig behov for medisiner; eller
- (4) behov for regelmessig bruk av korrigerende linser.

(d) Innehavere av legeattester som vet om:

- (1) enhver betydelig personskade] som innebærer inkapasitet til å fungere som et medlem av en flygebesetning; eller
- (2) enhver sykdom som innebærer inkapasitet] til å fungere som et medlem av en flygebesetning gjennom en periode på 21 dager eller mer; eller
- (3) graviditet,

skal informere luftfartsmyndigheten skriftlig om en slik skade eller graviditet, og så snart perioden på 21 dager er til ende i tilfelle av sykdom. Legeattesten skal anses som inndratt når en slik skade inntreffer eller ved en slik sykdomsperiode eller ved bekreftelse av graviditeten, og:

Hele forskriftsteksten er selvfølgelig mye for flygerne å holde seg oppdatert på, men det er med dette klart at flygeren selv har meldeplikt.

Flylegens rolle blir den rådgivende og veiledende. Det blir opp til flylegen å bruke sin kunnskap og sitt medisinske skjønn. Dr Tjensvoll etterspør hva menes med 21-dagers

perioden. Det kan ikke besvares annerledes enn at flygeren da har hatt en sykdom eller tilstand som har gjort ham uskikket til flyging i 21 dager og ikke er frisk igjen enda. Hva angår svangerskap, er det meldeplikt være når graviditet er påvist.

Begrepet skikkethet går igjen i forskriften og det betyr at flygeren skal være skikket til lufttjeneste. Forskriften og veiledende materiale må danne grunnlaget for slik bedømmelse og vi i Flymedisinsk seksjon og legene i FMI må hjelpe til med råd når vanskelige avveininger oppstår.

Legens ansvar.

Det er ikke bare flylegene som har meldeplikt når innehavere av flysertifikat og førerkort ikke fyller helsemessige krav. Følgende står i den nye helsepersonelloven:

Lov om helsepersonell:

§ 34. Opplysninger i forbindelse med førerkort og sertifikat

Lege, psykolog eller optiker som finner at en pasient med førerkort for motorvogn eller sertifikat for luftfartøy, ikke oppfyller de helsemessige kravene som stilles, skal oppfordre pasienten til å innlevere førerkortet eller sertifikatet. Dersom pasientens helsetilstand antas ikke å være kortvarig, skal helsepersonell som nevnt gi melding til offentlige myndigheter etter nærmere regler fastsatt av departementet i forskrift.

Departementet kan i forskrift gi nærmere bestemmelser til gjennomføring og utfylling av første ledd, og kan gi reglene i første ledd tilsvarende anvendelse i forhold til pasienter som har tjeneste utenfor luftfartøy, dersom tjenesten har betydning for luftfartens sikkerhet.

Til den gamle lov om leger var det knyttet følgende forskrift, som etter § 76 i helsepersonelloven fortsatt gjelder til ny forskrift til ovennevnte § 34 er iverksatt:

Forskrift om leges melding om at innehaveren av flysertifikat eller førerkort ikke fyller helsemessige krav.

Gitt av Helsedirektoratet 13. juli 1984 i medhold av § 48 i lov av 13. juni 1980 nr. 42 om leger.

§ 1. Flysertifikat.

Lege har plikt til å advare innehaver av flysertifikat dersom legen ved undersøkelse finner det av helsemessige grunner uforsvarlig at personen fortsetter i tjeneste som betinger luftfartssertifikat. Advarselen gis skriftlig. Melding om at slik advarsel er gitt, skal samtidig gis til Luftfartsverket. § 2. Førerkort.

1. Lege har plikt til å advare innehaver av førerkort dersom legen ved undersøkelse finner det av helsemessige grunner uforsvarlig at personen fortsetter å kjøre motorvogn.

Dersom legen er i tvil om forholdet kan ha innvirkning på kjøreferdigheten eller -sikkerheten, eller om helsesvekkelsen er midlertidig, bør legen søke råd hos fylkeslegen.

2. Dersom legen antar at innehaver av førerkort har en midlertidig helsesvekkelse som ikke vil vare ut over 6 måneder, skal han gjøre vedkommende oppmerksom på at han ifølge førerkortforskriftens § 11 a ikke har lov til å føre motorvogn.

3. Dersom legen finner at innehaver av førerkort har en varig helsesvekkelse som gjør det uforsvarlig at han fortsetter å kjøre motorvogn i de(n) klasse(r) førerkortet gjelder for, eller har en midlertidig helsesvekkelse som medfører dette for en periode av 6 måneder eller mer, skal legen gi skriftlig advarsel til innehaveren om forholdet.

Advarselen skal også opplyse om innholdet av § 11 a i førerkortforskriftene og om at innehaveren av førerkort selv plikter å melde fra om sin varige helsesvekkelse til fylkeslegen, jfr. Vegtrafikklovens § 24, 7. ledd. Melding om at slik advarsel er gitt skal samtidig gis fylkeslegen, med vurdering av om førerkortet bør inndras helt eller delvis og med eventuelle andre opplysninger som kan belyse forholdet.

§ 3. Fylkeslegens plikter.

1. Når fylkeslegen får melding fra innehaveren av førerkort i henhold til vegtrafikklovens § 24, 7. ledd skal han innhente nødvendige opplysninger for å vurdere om førerkortet bør inndras helt eller delvis, jfr. § 2, punkt 3, 3. ledd.

Fylkeslegen skal gi skriftlig melding med nødvendige opplysninger til politiet og biltilsynet dersom førerkortet bør inndras helt eller delvis.

2. Når luftfartsmyndighet, politiet eller biltilsynet trenger faglig bistand ved vurdering av om innehaver av flysertifikat eller førerkort fyller de helsemessige krav, eller når innehaveren selv ønsker det, kan faglig uttalelse innhentes fra fylkeslegen.

3. Det som er sagt om fylkeslegen gjelder på samme måte for stadsfysikus i Oslo.

§ 4. Kjøreseddel.

Det som i denne forskrift gjelder for førerkort gjelder også for kjøreseddel hvor det er gitt bestemmelser om helsekrav, jfr. førerkortforskriftens § 7, nr. 7.

§ 5. Unntak fra taushetsplikten.

Meldinger som nevnt i denne forskrift kan gis uten hinder av taushetsplikt som lege.

§ 6. Ikrafttreden.

Denne forskrift trer i kraft 1. august 1984 og avløser tidligere forskrift av 15. mars 1982 nr. 756.

Flymedisinsk seksjon gjør nokså ofte oppmerksom på den her omtalte meldeplikt når leger henvender seg, gjerne med ønske om anonymitet for flygeren med henvisning til taushetsplikten. Det kan slå tilbake på legen om noe skjer med flygeren og det viser seg at legen ikke har gitt nødvendig melding.

Det vises for øvrig til en utfyllende artikkel i denne utgaven av Flyvebladet som juridisk rådgiver i Luftfartstilsynet Einar Meling har skrevet om leges melding.

Flymedisinsk seksjons ansvar:

Det er Luftfartstilsynet som er den sentrale myndighet for alle forhold som gjelder luftfart. Flymedisinsk seksjon (tidligere og fortsatt kalt Legenemnda for flygere) er Luftfartstilsynets fagseksjon og sjeflegen forvalter den utøvende rolle i flymedisinske vedtak. For Luftfartstilsynet er det lov om luftfart som gjelder og til denne lov er det utgitt følgende forskrift:

Forskrift om gjennomføring av Joint Aviation Requirements (JAR) FCL 3, om medisinske krav for tjenestegjørende på luftfartøy (BSL JAR-FCL 3).

For fullstendig forskriftstekst se: www.lovdata.no/for/sf/sd/td-20000123-0105-0.html

Fra gjennomføringsforskriften er det grunn til å fremheve følgende:

§ 4. Utstedelse av legeattest

Legeattest i henhold til JAR-FCL 3 skal utstedes når Luftfartstilsynet har funnet at kravene i JAR-FCL 3 er tilfredsstillt, jf. JAR-FCL 3.100.

§ 6. Tilbakekall av legeattest

Luftfartstilsynet kan med øyeblikkelig virkning tilbakekalle en legeattest utstedt i henhold til JAR-FCL 3 dersom det antas å foreligge forhold som tilsier at videre tjeneste på luftfartøy må stanses av hensyn til krav om flysikkerhet.

Flyleger og lov om folketrygd.

Fra Luftfartstilsynet sin side legges det ingen føringer for hvordan oppnevnte flyleger skal opptre i egenskap av behandlende lege. I denne rollen må legen påta seg behandleransvaret.

Men så kan det selvfølgelig skje at oppnevnte flyleger i egenskap av behandlende lege kommer til å gi en behandling som ikke er forenlig flyging, men kan ha vært i god tro. Som eksempel kan nevnes at flygere har fått legemidler av typen selektive serotoninreopptakshemmere, som vi ikke godkjenner brukt av flygere i tjeneste. Hvis denne flygeren blir utsatt for en ulykke, vil det være vanskelig å gi legen støtte, hvis han blir utsatt for kritikk for tablettbehandlingen, når han som flylege burde visst bedre.

En annen situasjon kunne være, hvem har ansvaret når en flyger må gjennomgå koronar angiografi for mistanke om koronarsykdom i den hensikt å avklare om han er skikket til lufttjeneste eller ikke, men hvor det ikke er vanlig klinisk indikasjon for undersøkelsen. Er det Luftfartstilsynet eller legen som påtar seg å utføre prosedyren som har ansvaret hvis det skjer noe galt under undersøkelsen?

Fra Luftfartstilsynets side ser vi det slik at flygeren selv må velge om han vi ha undersøkelsen utført og i tilfelle gi sitt samtykke. Luftfartstilsynet vil aldri gi et pålegg at en

slik undersøkelse skal utføres. Hvis noe går galt, kan vel undersøkende lege heller ikke lastes hvis vanlige undersøkelsesprosedyrer følges.

Alt i alt må flylegene akseptere at de selv er ansvarlig for sine handlinger, men kan påregne Luftfartstilsynets støtte når handlingene er utført lege artis.

Forholdet til yrkesskade reguleres også av lov om folketrygd. Rapporteringsplikt om yrkesskade påhviler arbeidsgiver mv, jf. lov om folketrygd § 13-14. Lege som tar pasient i kur og skriver ut sykmelding og anser skaden/sykdommen som yrkesbetinget, skal avmerke dette på sykmeldingsblanketten. Rikstrygdeverket avgjør etter egne bestemmelser om skaden /sykdommen godkjennes som yrkesbetinget. I tillegg gjelder lov om yrkesskadeforsikring av 16. juni 1989. Denne lovparagraf må ikke blandes sammen med det som omtales nedenfor om meldeplikt etter arbeidsmiljøloven.

Statens Helsetilsyn:

Statens helsetilsyn er klageinstans når flygere gis kjennelsen uskikket på medisinsk grunnlag. Helsetilsynet behandler et lite antall klagesaker år om annet og kan gi søkeren medhold eller ikke i sin klage. Helsetilsynets avgjørelser er retningsgivende for den forvaltningsmessige behandling av klagesaker.

Lov om arbeidsmiljø:

I den senere tid har det vært fokusert en del på legers meldeplikt om yrkessykdom og – skade og særlig på flygers meldeplikt om larmskader hos flygere iht. arbeidsmiljølovens § 22:

§ 22. Leges meldeplikt.

Enhver lege som gjennom sitt arbeid får kunnskap om en arbeidstaker som lider av yrkessykdom som er likestilt med yrkesskade etter folketrygdloven § 13-4, eller annen sykdom som legen antar skyldes arbeidstakerens arbeidssituasjon, skal gi skriftlig melding om det til Arbeidstilsynet.

Dersom vedkommende arbeidstaker gir sitt samtykke, skal arbeidsgiveren underrettes om sykdommen.

Direktoratet gir nærmere regler om meldeplikten, herunder at meldeplikten skal omfatte spesielt angitte sykdommer som kan antas å skyldes arbeidets art eller forholdene på arbeidsplassen.

Endret ved lover 6 jan 1995 nr. 2 (i kraft 1 feb 1995), 28 feb 1997 nr. 19 (i kraft 1 mai 1997).

Til arbeidsmiljøloven ble det den 21.02.1986 fastsatt forskrift om arbeidervern og arbeidsmiljø m.v. for sivil luftfart, som med noen unntak og modifikasjoner gjør arbeidsmiljøloven gjeldende for flygende personell. For vesentlige områder påhviler det Luftfartstilsynet å følge opp lovens bestemmelser, mens Arbeidstilsynet følger opp resten.

Ansvarsfordelingen mellom Luftfartstilsynet og Arbeidstilsynet er foreløpig uklar. Det er klart at enhver lege, også i egenskap av flylege, har ansvar for å melde yrkessykdom og – skade, men det er ikke avklart om Luftfartstilsynet eller Arbeidstilsynet skal være mottaker av meldingen.

Luftfartstilsynet har så langt ikke etablert noe system for mottagelse og behandling av tilmeldte yrkessykdommer- og skader.

”HVILKE DILEMMAER OPPSTÅR NÅR FLYLEGE OGSÅ ER PILOTENS BEHANDLENDE LEGE. KAN ROLLEN KOMBINERES OG I TILFELLE HVORDAN ?”

Kommentar av Einar Meling, juridisk rådgiver, Luftfartstilsynet

I Flyvebladet nr. 1, 2001 ble ovenstående problemstilling kommentert av flylege og bedriftslege Per-Johan Cappelen. Cappelen reiste blant annet spørsmål om man skal videreformidle alle opplysninger man får om sin pasient til Luftfartstilsynets flymedisinske seksjon, og hvis ikke, hvor skal grensen gå ? Han reiste videre spørsmål om flygerne selv kan pålegge legen å behandle enkelte opplysninger som fortrolige og som dermed ikke skal sendes videre til flymedisinsk seksjon.

Luftfartstilsynet finner det hensiktsmessig å starte med de bestemmelsene i Helsepersonelloven som er relevante i denne sammenheng:

Helsepersonelloven § 21:

”Helsepersonell skal hindre at andre får adgang eller kjennskap til opplysninger om folks legems- eller sykdomsforhold eller andre personlige forhold som de får vite om i egenskap av å være helsepersonell.”

Helsepersonelloven § 27:

”Taushetsplikt etter § 21 er ikke til hinder for at helsepersonell som opptrer som sakkyndig gir opplysninger til oppdragsgiver, dersom opplysningene er mottatt under utførelse av oppdraget og har betydning for dette.

Den som opptrer som sakkyndig, skal gjøre pasienten oppmerksom på oppdraget og hva dette innebærer.”

Helsepersonelloven § 34:

”Lege, psykolog eller optiker som finner at en pasient med førerkort for motorvogn eller sertifikat for luftfartøy, ikke oppfyller de helsemessige kravene som stilles, skal oppfordre pasienten til å innlevere førerkortet eller sertifikatet. Dersom pasientens helsetilstand antas ikke å være kortvarig, skal helsepersonell som nevnt gi melding til offentlige myndigheter etter nærmere regler fastsatt av departementet i forskrift.”

Helsepersonelloven § 21 og § 27 representerer ytterpunktene i forhold til problemstillingen. En behandlende lege har taushetsplikt. En flylege kan videreformidle alle opplysninger som mottas under den flymedisinske undersøkelsen til Luftfartstilsynets flymedisinske seksjon.

Det er derfor viktig å ha klart for seg forskjellen på undersøkelser man utfører i egenskap av å være behandlende lege og undersøkelser man utfører i egenskap av å være flylege. Forarbeidene til helsepersonelloven gir en viss veiledning om dette:

Utdrag fra Ot Prp nr 13 (1998-1999):

”Når helsepersonellet opptrer som sakkyndig, kommer andre hensyn en hensynet til pasienten og pasientbehandlingen inn. Det foreligger ikke lenger et tosidig behandler-pasientforhold, en tredje part kommer inn og skal ha opplysninger og helsepersonellet kan ha selvstendige plikter i forhold til sistnevnte. De opplysninger den sakkyndige mottar, vil således heller ikke omfattes av bestemmelsene i helselovgivningen om taushetsplikt, dokumentasjonsplikt og innsynsrett. De hensyn som ligger bak den profesjonsbestemte taushetsplikt, vil ikke i samme grad kunne gjøres gjeldende idet det ikke foreligger et ordinært behandler-pasientforhold. Forutsetningen for at bestemmelsene om taushetsplikt ikke gjelder, er at helsepersonellet gjør det klart for pasienten at vedkommende opptrer som sakkyndig, og at dette innebærer at opplysninger som skrives seg fra sakkyndighetsoppdraget blir gitt oppdragsgiver.

Det ville være et grovt brudd på legens faglig-etiske plikter, en krenkelse av hans diskresjonsplikt og rettsstridig om en sakkyndig lot en han undersøker snakke ut i tillit til legens vanlige taushetsplikt for så å nytte opplysningene som sakkyndig.

Opplysninger som refererer seg til sakkyndighetsoppdraget blir dessuten undergitt oppdragsgivers rådighet, og vedkommende har i kraft av dette rett til å bestemme over opplysningene. Dette innebærer bl a at eventuelle krav fra pasienter om innsyn i aktuelle opplysninger, må fremsettes for oppdragsgiver, og avgjøres av denne.”

Det følger av dette at det er bare opplysninger som mottas under den flymedisinske undersøkelsen som fritt kan videreformidles til flymedisinsk seksjon. Det er som regel vedkommende som har behov for legeattest til luftfartssertifikat som bestiller en flymedisinsk undersøkelse. I forbindelse med selve undersøkelsen skal ”søknadsskjema for legeattest til luftfartssertifikat” fylles ut. Rammen rundt en flymedisinsk undersøkelse vil derfor sjelden kunne skape tvil om vedkommende er til behandling eller til flymedisinsk undersøkelse. Dersom det skulle være tvil om dette, plikter legen å klargjøre dette overfor pasienten/flygeren.

I mellom prinsippene om taushetsplikt og ”fri flyt” av opplysninger kommer helsepersonellovens bestemmelser om meldeplikt. Dette er en plikt som gjelder for alle leger som ved undersøkelse av pasient finner at vedkommende ikke oppfyller helsekravene til førerkort eller flysertifikat. Dersom tilstanden ikke er kortvarig, skal legen melde fra til myndighetene. Legen må med andre ord foreta en faglig vurdering av hvilke tilstander som er varige og som skal meldes til Luftfartstilsynets flymedisinske seksjon.

OPPSUMMERING

Det følger av det ovenstående at en lege ikke kan videreformidle alle opplysninger han får om en pasient/flyger ”ukritisk” til Luftfartstilsynets flymedisinske seksjon. Mottas opplysningene i forbindelse med vanlig behandling, er det bare varige tilstander i forbindelse med helsekravene for flysertifikat som skal meldes til flymedisinsk seksjon.

Så fremt det gjelder slike tilstander, kan pasienten/flygeren på den annen side ikke pålegge legen å la være å formidle opplysningene videre. I en slik situasjon må hensynet bak meldeplikten helt klart veie tyngre enn personvernet.

Redaktørens kommentar:

Denne debatten er viktig, og har kanskje bare begynt? Det hadde vært flott med kommentarer og kasuistikken fra medlemmene om dette temaet.

Innleggene vil bli sendt til juridisk avdeling i legeforeningen for en kommentar i forhold til legeforeningens forståelse av helsepersonell loven. Svaret blir trykket i neste nummer.